

ohjaajan suhtautuminen tutkimukseeni muuttui radikaalisti

Keväällä 2008 olin jättänyt työni ohjaajalle, professori Visa Heinoselle nähtäväksi käsikirjoitukset 1–2 ("Kodin taloustieteen laitoksen toiminta 1946–72" ja "Aineksia Elli Saurion elämäkertaa varten"). – Professori Heinonen oli vuosia aikaisemmin kahlannut tunnolliseen tapaansa läpi yhden alkeellisen ja valtaisan laajan tekstiversion, jossa tutkimuksen monet erilaiset asiakokonaisuudet olivat yhdessä ja jonka otsikkona oli tutkimuksen työnimenä käytetty "Kodin taloustieteen sijoittuminen tieteen kenttään Suomessa". Professori Heinonen suositteli poistettavaksi noin 2/3 aineistosta. Hänellä oli toisin sanoen näkemys lopullisen tutkimuksen sisällöstä mutta enhän kyennyt laatimaan suoraan loppuraporttia. Tutkimusaiheeseen piti tutustua. Tutustuin siihen kirjoittamalla eli tein kirjallisia pohjatöitä. Suosituksen vastaisesti en karsinut suurta alustavaa tutkimusta, vaan lajittelin aineiston ryhmiin ja kävin ryhmiä asteittain syventämään. Erotin tekstistä kaksi eri aihepiiriä ja kirjoitin kaksi em. taustaselvitystä valmiiksi

Seuraavaksi aloin koota kolmatta käsikirjoitusta. Tutkimatta oli vielä kotitaloustieteiden suunnittelukausi, kuten edellä on todettu eli aikajakso ennen vuotta 1946. Selvittely oli hidasta, sillä ensiksi oli käytävä läpi mm. maatalous-metsätieteellisen tiedekunnan pöytäkirjat. Löysin historiaan unohtuneita mutta hämmästyttäviä asioita. Erityisesti ihmettelin maisteri [Ella Kitusen väitöstutkimusyrityksen](#) kaatumista 1940-luvun alkupuolella. Kirjoitin aiheesta piskuisen mielipidekirjoituksen otsikolla "[Mihin Ella Kitusen tutkimus kaatui?](#)". Artikkelijulkaisu julkaistiin Yliopisto-lehdessä marraskuussa 2008. – Jo Ella Kitusen tutkimusten vaiheet olivat olleet hämmästyttävät, mutta niiden muistelu aiheutti muistelijalle täydellisen ihmeelliset seuraukset.

Työni ohjaajan suhtautuminen tutkimukseeni muuttui radikaalisti keväällä 2009 ja en keksi mitään muuta syytä tähän muutokseen kuin em. pikku artikkelini. Professori Heinonen oli astunut virkaansa vuosituhannen alussa ja kaikki kuluneet vuodet hän oli jaksanut rohkaista minua tähtäämään väitöskirjan kirjoittamiseen ja hän oli sanonut antavansa minulle tutkijana "vapaat kädet" tutkimuksen tekemiseen. Kahdeksisen vuotta hän oli toisin sanoen jaksanut olla modernin länsimaisen sananvapauden ja tutkimuksen vapauden asialla. Keväällä 2009, kun oli laadittava jatko-opintojen opintosuunnitelma tiedekunnan hyväksymistä varten, professori Heinonen alkoi yhtäkkiä ja aivan yllättäen puhua väitöskirjan kirjoittamisen sijasta lisensiaatintyön kirjoittamisesta. Mihin ohjaajan käyttäytymisen muutos perustui? Hän oli vuosia aikaisemmin käynyt läpi valtavan, alkeellisen tekstin massan ja oli aina vain jaksanut esittää väitöskirjan laatimista. Keväällä 2008 olin vienyt hänelle kaksi aika viimeisteltyä käsikirjoitusta mutta entä jos ohjaaja ei ehtinyt niihin tutustua? Olin vasta kokoamassa kolmatta taustaselvitystä loppuraporttia varten. Siitä loppuraportista ei ollut vielä luonnostakaan olemassa. Mistä ohjaaja sai perusteet ehdotukselleen lisensiaatintyöstä?

JOS professori Heinonen olisi tutustunut käsikirjoituksiin n:o 1 ja n:o 2, hän epäilemättä olisi heti huomannut, että tarjosin hänelle toukokuussa 2010 loppuraporttina käsikirjoitusta n:o 3. Hän luultavasti olisi estänyt käsikirjoituksen lähtemästä eteenpäin loppuraporttina, jos olisi havainnut asian. Käsikirjoitus n:o 3. oli kaiken lisäksi vain osaselvitys koko tutkimusaiheesta. Olin lähtenyt oikopolulle yrittämään loppuraporttia sellaisesta tekstistä, joka ei sisällöltään vielä loppuraportti ollut ja menettelyyn oli kyllä syynä tavoitteen äkillinen muuttuminen väitöstutkimuksesta lisensiaatintutkimukseksi. Olin typistänyt ja viimein katkaissut selvittelyprosessin kuultuani, että teenkin lisensiaatintyötä. Lisensiaatintutkimukseksi sai luvan riittää se materiaali, joka jo oli koossa. Näin ehostelin kolmannelta käsikirjoituksesta hieman loppuraporttia muistuttavan tekeleen. Sille valittiin tarkastajat ja tarkastusprosessi lähti jotensakin normaalisti liikkeelle lokakuussa 2010.

Tutkimukseni ”loppuraportin” tarkastusprosessi ei katkennut kesken kuukauden kuluessa alkamisestaan, kuten tapahtuu, jos työ oli niin heikko, että se hylätään ja tutkijan on kirjoitettava uusi työ, mikäli tahtoo loppuarvosanan. Sain tiedon työni hylkäämisestä vasta tammikuun 2011 lopussa. Samoihin aikoihin määrättiin lisensiaatinseminaarin pitoaika. Onneni ja/tai onnettomuuteni oli Janus-kasvoinen kuten muuan vanhan ajan jumalista; työ hylättiin ja tarkastusseminaari määrättiin. Työ hylättiin ja sanottiin, että kyllä siitä vielä lisensiaatintyö tulee. Uutta työtä ei tarvitse tehdä. – Niin, tuleehan siitä, jos tutkija korjailee tekstissä kaiken korjattavaksi vaaditun...

Ohjaajan asenteen muutos oli yhteensä niin täydellinen, että melkein voitaisiin sanoa ohjaaja Heinosen korvautuneen jollakin toisella henkilöllä. Väitöstutkimuksen sijaan olin nyt tekemässä lisensiaatintyötä mutta tämä ei vielä riittänyt. Myös puhe tutkimuksen vapaudesta loppui ja seminaarivaiheessa keväällä 2011 tutkimustani säädeltiin jo erittäin tiukasti. Työn otsikko määrättiin ja tekstin laajuus sivuina mitaten määrättiin. Tutkimuksessa sai mainita vain tiettyjä, luvallisia asioita. Minulle sanottiin otsikon määräämisen yhteydessä: ”Tätä aihetta voi tutkia maatalous-metsätieteellisessä tiedekunnassa”. Tarkastus antoi tutkimusotsikoksi kodin taloustieteen akatemisoitumisprosessin. Edellisenä vuonna eli vuonna 2010 tutkija Tero Halonen oli väitellyt maataloustieteiden ja metsätieteiden akatemisoitumisprosessista.

Kuluttajaekonomian professori Visa Heinonen oli yrittänyt rohkaista jatko-opiskelijaa väitöskirjan laatimiseen ja oli antanut tälle vapaat kädet tutkimuksen tekemiseen. Joku toinen – taho N. N. – professori Heinosen paikalla suositteli lisensiaatintutkimukseen tyytymistä ja enää ei puhuttu vapaudesta vaan tiukoista rajoituksista. Oli peruutettu yliopistojen keskiaikaan, jolloin opiskelijat puolustivat professorien tutkimuksia ja professorit kirjoittivat tutkimuksensa siten, kuin ne piti kirjoittaa. Vuosi 2011 tulee näyttämään, oliko puhe lisensiaatintutkimuksesta ohjaaja Heinosen rakentama kompromissi tai peräti hätävalhe. Mahdotontahan ei ole, että N. N. oli vaatinut tutkimukseni täydellistä vesittämistä. Korjausvaatimukset olivat kovin kireät ja niiden toteuttaminen niin hankalaa, että voidaan sanoa tutkijan vapauteni jääneen ikään kuin roikkumaan oksasta kosken yläpuolelle. Siinä se sai täysin vapaasti toteutua – ja kosken kuohut veisivät vapauden muistonkin...

Tutkimukseni ohjattiin keväätalven 2009 risteyksestä polulle, jonka kuljettuaan se päätyy toteutumaan tiukasti ehdollisena, jos ylimalkaan toteutuu. Työ hyväksytään, jos olen tehnyt kaikki vaaditut korjaukset – mutta tarkastajien vaatimien korjausten täydellinen noudattaminenhan on hyvin vaikeaa. Ohjaaja Visa Heinonen ja tarkastajat Autio ja Halonen lukivat loppuraporttina käsikirjoituksen n:o 3, jonka aikajänne on 1930–46 ja ohjeistivat minut korjaustyöhön siltä pohjalta. Toisaalta ohjaaja ja tarkastajat vaativat minua tutkimaan kodin taloustieteen akatemisoitumisprosessia professori Elli Saurion aikana eli ajanjaksoa 1950–66. Ristiriitainen ohjeistus viittaa melkein siihen, että ohjaajat toimivat itse ristiriitaisessa tilanteessa. He näyttävät yrittävän sekä olla oikeudenmukaiset jatko-opiskelijaa kohtaan että totella heidän yläpuolelleen asettuneen tahon työni hylkäysvaatimusta. Ehkä erehdyn mutta korostaisin kyllä sitä, että professori Heinonen alensi tulosvaatimusta ja tiukensi sananvapauden raja-aitoja ennen kuin oli koskaan nähnyt varsinaisesta loppuraportista luonnostakaan. Kuluvalla hetkellä, kun eletään toukokuuta 2011, professori Heinonen ei tiedä vielääkään, millainen loppuraportti tulee olemaan, eikä hän edes halua tietää. Hän on jo poistunut tutkimusprosessini ulkopuolella. Lähetän tuotokseni suoraan tarkastajille ja he päättävät sen hyväksymisestä.